

NAVZOČNOST HČERA MARIJE POMOČNICE V SLOVENIJI 1936–1960

Marija Imperl, HMP

Uvod

Navzočnost HMP v Sloveniji je vključena v okvir Cerkev in redovnih ustanov, ki so pri uresničevanju svojega poslanstva zaradi vojnih in političnih dogodkov doživele hude preizkušnje. V glavnem so bile v začetku 20. stol. redovne skupnosti dejavno vključene v družbeni okvir slovenskega prebivalstva in so prispevale h gmotnemu in kulturnemu razvoju naroda. Da bi bolje razumeli ozadje dogodkov, v katere so bile vpletene tudi HMP¹, si oglejmo položaj redovnih skupnosti v cvetočem obdobju in v letih zatiranja. Zaradi zanimivosti in značilnosti posameznih primerov glede na zaporedje dogodkov ter dejavnosti, ki so bile ohranjene, prekinjene in na možen način ponovno vzpostavljene, bo sledil kratek pregled ustanovitve hiš v Sloveniji in na Hrvaškem.

1. Redovne skupnosti pred drugo svetovno vojno

Leta 1918 so se z ustanovitvijo nove jugoslovanske države nekatere redovne ustanove organizirale v samostojne province. Kljub omejitvam, ki jim jih je občasno postavljala liberalna in framasonska vlada, so zmogle opravljati značilne dejavnosti svoje karizme. Veliko redovnikov je odšlo v misijone v Afriko, Azijo in Latinsko Ameriko. Podpirala jih je Cerkev v Sloveniji. Tudi med slovenskimi izseljenci v različnih delih sveta so se porajale nove redovne skupnosti.

Relativna svoboda, ki so jo katoličani uživali v Kraljevini Jugoslaviji, je omogočila redovnim skupnostim, da so se vključile v ustroj in poslanstvo Cerkev. Leta 1935 so bili z dvostranskim sporazumom urejeni pravni odnosi med državo in Cerkvijo, ki pa v beograjskem parlamentu ni bil ratificiran. Tako je bilo zelo odvisno od posameznega ministra ali državnega uradnika, če so bile šoli, ki so jo vodili redovniki, priznane pravice javne šole ali pa je bila samo privatna

¹ Celotna predstavitev obdobja je povzetek raziskave o Cerkvji v Sloveniji v času komunizma in po njem, v: Bogdan Kolar, *Redovne skupnosti v času razcveta in komunističnega zatiranja v: V prelomnih časih: rezultati mednarodne raziskave Aufbruch (1995–2000): Cerkev na Slovenskem v času komunizma in po njem*. Ljubljana: Družina: Teološka fakulteta, 2001, str. 113–138.

ustanova. Jugoslovanska škofovsko konferenca si je nenehno prizadevala, da bi ščitila pravice, ki so bile Cerkvi že priznane.

Leta 1939 je bilo v Sloveniji 12 moških redovnih ustanov s 44 skupnostmi in 846 člani (od tega 312 duhovnika) in 16 ženskih redovnih ustanov s 123 skupnostmi in 2272 članicami. Nekatere redovne ustanove so imele sedež province v Sloveniji, največ jih je pripadalo provincam s sedežem na ozemlju Kraljevine Jugoslavije in pa zunaj le-tega. Nekatere redovne ustanove so se le v zadnjem času pojavile na tem ozemlju in med njimi so bile hčere Marije Pomočnice.

2. Pastoralno poslanstvo do druge svetovne vojne in med spopadom

Moške redovne skupnosti so sodelovale s pastoralnimi dejavnostmi Cerkve v Sloveniji in so skrbele za formacijo svojih članov. Moške skupnosti so se ukvarjale predvsem s semenišči, z župnijsko dejavnostjo, skrbele so za romarske kraje in različne oblike mladinske pastorale (posebno s strani salezijancev). Skoraj vse moške redovne skupnosti so vzdrževale internate za dijake in študente. Nekatere od njih so vodile tudi obrtne šole, središča duhovnosti in skrbele za dober tisk (posebno salezijanci), druge pa so vodile bolnišnice. Bili sta tudi dve skupnosti kontemplativnega življenja. Moške redovne skupnosti so tudi sodelovale pri pastoralnih dejavnostih posameznih škofij in župnij s pridiganjem in spovedovanjem, redovniki so bili duhovni voditelji v ženskih redovnih skupnostih, delovali pa so tudi med slovenskimi izseljenci v Evropi.

Ženske redovne skupnosti so se v glavnem posvečale karitativnim, zdravstvenim in vzgojnimi dejavnostim. Imele so precej šol in internatov, od katerih so enega vodile HMP. Dva redova sta bila klavzurna. Nekatere ženske redovne skupnosti, med njimi tudi HMP, so delovale v cerkvenih ustanovah.

Začetek druge svetovne vojne v Sloveniji, 6. aprila 1941, je za položaj redovnikov pomenil velike spremembe. Na ozemlju, ki so ga zasedli Nemci, so bile ukinjene skoraj vse redovne skupnosti, redovniki in redovnice izgnani in njihovo premoženje zaseženo. Na ozemlju, ki pa so ga zasedli Italijani (Ljubljanska pokrajina), so cerkvene ustanove lahko nadaljevale s svojim poslanstvom, zaradi česar so se številne redovne skupnosti preselile na to območje. Redovne ustanove so sprejele številne begunce, mladim pa so nudile možnost, da so zaključili šolsko leto.

Po kapitulaciji Italije leta 1943 so se tudi v Ljubljanski pokrajini razmere spremenile. Čeprav je tukaj nemška oblast delovala manj zatiralno, je bilo delovanje Cerkve kljub temu omejeno. Poleg tega je bilo tudi veliko redovnikov mobiliziranih v vojsko. Številni redovniki in redovnice so skrbeli za medicinsko oskrbo vojakov.

Redovne ustanove so sprejemale begunce in omogočale mladim, da so lahko v njihovih ustanovah nadaljevali svoj študij.

3. Odnos z oblastjo prva leta po drugi svetovni vojni

Med vojno so se nekateri redovniki odprto postavili na stran protirevolucionarnega (protikomunističnega) gibanja ali pa so poskušali usmerjati javno

mnenje proti komunistični ideologiji. Nekatere od teh so komunisti zato umorili že med vojno, nekateri drugi pa so bili žrtve okupatorja.

Do 9. maja 1945, ki je pomenil konec vojne, je bilo ubitih 26 redovnikov.

Stališče, ki ga je kasneje zavzela revolucionarna oblast, je bilo očitno že med vojno. Zaradi strahu pred zatiranjem je veliko redovnikov zapustilo domovino skupaj z begunci. V begunskih centrih v Avstriji in Italiji so organizirali izobraževalne, vzgojne, socialne dejavnosti in duhovno oskrbovali begunce. Mnoge izmed njih so vrnilo zavezniki v Slovenijo, kjer so bili pobiti in pokopani v skupnih grobiščih. V maju in juniju je bilo ubitih 52 redovnikov (26 bratov, 25 bogoslovcev in en duhovnik).

Redovne skupnosti je revolucionarna oblast imela za nevarne, saj so se zvesto držale navodil škofov in cerkvene oblasti. V povojnih letih so se vrstili stalni represivni ukrepi proti duhovnikom, redovnikom/cam. Oblast je najprej prepovedala tiskarne, saj je že med vojno tisk razkrinkaval komunizem, ko je obveščal o strašnih posledicah režima v Sovjetski zvezi in drugje.

Nova oblast je gledala z nezaupanjem predvsem tiste redovne skupnosti, ki so se ukvarjale z vzgojo mladine. Delo jezuitov in salezijancev je bilo ob koncu vojne praktično nemogoče in končno so bili redovniki izgnani iz Ljubljane. Poleti 1945 so bile prepovedane in nacionalizirane vse šole in vzgojne ustanove, ki so jih vodili redovniki ali redovnice. Predstojniki in predstojnice tistih kongregacij, ki so imele sedeže v tujini, so bili obtoženi sodelovanja z državnim sovražnikom, medtem ko so imeli samostane za središča vohunjenja za Vatikan. Aretacijam so sledile redne hišne preiskave, kjer so iskali obremenjujoče gradivo kot povod za surove ukrepe, kot je bil zaseg premoženja. Kakršen koli stik z vodstvom Cerkve in redovnih ustanov, ki so imele sedež v tujini, je bil praktično nemogoč.

2. junija 1945 se je komunistični komite odločil, da bo začel kampanjo proti duhovščini. Njegov namen je bil ustvariti spor, s tem ko bi podprl tiste duhovnike, ki bi sodelovali z oblastjo proti smernicam Cerkve. Zato so podprli ustanovitev »Ciril-Metodijskega društva«, da bi duhovnike razdelili na tiste, ki so novi oblasti naklonjeni, in one, ki ji niso. Tudi redovnike so prisilili, da so se morali odločiti, ali se vpišejo ali ne, in potem nositi posledice svoje odločitve.

Javna občila so se na vse načine trudila, da bi ustvarjala javno mnenje, ki bo Cerkvi nasprotno.

Redovnice so bile prisiljene izbirati med tem, da zapustijo svojo skupnost, odložijo redovno obleko in tako obdržijo svoje delovno mesto (posebno v bolnicah), drugače pa izgubijo možnost zaposlitve. Mnoge so se rajši preselile v Srbijo in Makedonijo, kjer redovnih skupnosti še niso tako preganjali in je obstajala možnost zaposlitve v bolnicah, tudi vojaških. Druge so dobile zatočišče pri sorodnikih in se prilagodile kakršnemu koli delu za preživetje. Poleti 1945 so izgnali redovnice s tujim državljanstvom. Nemalo jih je bilo zaprtih in obsojenih zaradi verske dejavnosti, ki je bila razumljena kot kaznivo dejanje. Ni natančnih podatkov; ti pa, ki so na razpolago, govorijo o 84 redovnicah, ki so bile zaprte in obsojene (od teh 5 med vojno in 79 po vojni).

Po vojni zaprtih in obsojenih redovnikov – nekateri tudi večkrat – je bilo 93.

Nobena redovna ustanova (razen kartuzijanov) ni mogla opravljati svoje temeljne dejavnosti. Skupnostim, ki so se do vojne ukvarjale z delom z bolniki, mladimi, tiskom in pridiganjem, je bilo delo popolnoma onemogočeno. Edini način za preživetje je bil, da so se vključili v župnijsko pastoralo, posebno po župnijah, ki so ostale brez duhovnika. Počasi so začeli duhovniki v teh župnijah sprejemati izgnane redovnice in jim tako omogočili vsaj minimum skupnega življenja.

Zaradi povojnih represivnih ukrepov (zaseg premoženja, prepoved poslanstva, zapor članov, izgon iz države) je v Sloveniji prenehalo delovati šest redovnih ustanov (tri moške in tri ženske).

Napetost med oblastjo in cerkvenimi skupnostmi se je še poostrila po letu 1952, ko so se pretrgali diplomatski odnosi s Svetim sedežem.

4. Težak ponovni začetek

Po letu 1945 je bil tudi za redovnice edini način pastoralnega delovanja delo v župnijah. Le v okviru župnije je bil možen verski pouk, ki je bil v šoli prepovedan. Vse redovne ustanove so se aktivno vključile na to področje dela. Žal pa se je tako izgubljala značilnost posameznih karizem. Dejstvo, da ni bil mogoč stik z vodstvi in skupnostmi v tujini, je redovnikom odvzelo možnost posodabljanja in razvoja, ki je bil navzoč v posameznih redovnih ustanovah.

Ob koncu 50. let se je položaj počasi začel spreminjati. Nekatero moške redovne ustanove so se lahko začele ponovno posvečati pridiganju ljudskih misijonov (jezuiti, frančiškani, salezijanci, lazaristi), pripravi katehetskega materiala (salezijanci), privatni katoliški šoli (salezijanci).

Po malem so se tudi za redovnice odprle nove možnosti. Posamezne sestre (brez redovne obleke) so lahko dobile delo v zdravstvenih ustanovah ter imele privatne tečaje za učence in študente.

S podpisom beograjskega protokola leta 1966 med Jugoslavijo in Svetim sedežem so se odprle še večje možnosti, da ponovno vzcvetijo lastne karizme posameznih ustanov. Redovne skupnosti so poleg župnijske pastorale začele skrbeti za romanja (frančiškani), obiskovali so slovenske izseljence in odšli v misijone (jezuiti, lazaristi, salezijanci), imeli srečanja za mlade po župnijah (frančiškani, jezuiti), skrbeli za pripravo na zakon in duhovno spremljanje (jezuiti), ponudili duhovne vaje za odrasajoče in mlade (salezijanci in hčere Marije Pomočnice).

Kot posledica težkih odnosov redovnih skupnosti z oblastjo so se začele pojavljati majhne laiške ustanove (Mala Frančiškova družina, Družina Kristusa Odrešenika, Don Boskove prostovoljke), ki so imele bolj prožne strukture in so bile zato manj izpostavljene represivnim ukrepom.

Šele po letu 1980, ko je oblast začela dopuščati delo redovnikov in redovnic, so se redovne skupnosti odprle za vse večje možnosti dela po lastni karizmi.²

² Samo po letu 1990 je bilo delo redovnikov zakonito dovoljeno.

Osemdeseta leta tako označujejo nov začetek ustanov posvečenega življenja. Sedaj je bilo potrebno ponovno najti smisel in njihovo mesto v krajevni Cerkvi in z obnovljeno zavestjo živeti prvotnega duha. Spremembe pa bi se morale zgoditi na hitro in mnoge skupnosti na to niso bile primerno pripravljene. Posebej je bilo opazno veliko pomanjkanje na šolskem in vzgojnem področju. Skupnosti, ki so se nekoč največ ukvarjale s šolskim sistemom (notredamske sestre, šolske sestre sv. Frančiška, uršulinke), še niso bile opremljene za nove izzive. Ves čas so se lahko ukvarjale samo z veroukom in niso imele dovolj pripravljeno osebje, da bi se lahko lotile šole s spremenjenimi zahtevami. Pripravljene so bili samo salezijanci, ki so odprli gimnazijo, saj so že prej imeli privatno katoliško šolo za svoje kandidate.

Tiste skupnosti (npr. usmiljenke), ki so lahko vzgajale in izobrazile svoje kandidatke v Srbiji, Makedoniji in Črni gori, so sicer imele potrebno poklicno usposobljenost, vendar pa s strani države niso dobile vrnjenih svojih odvzetih zgradb in so lahko le posamično delale v državnih zdravstvenih ustanovah.

5. Hčere Marije pomočnice v Sloveniji v letih 1936–1960

Salezijanci so prišli v Slovenijo leta 1901. Od takrat so veliko deklet, ki so imele redovni poklic, usmerjali v Italijo k HMP. V tistih prvih desetletjih, vse do konca druge svetovne vojne, je bilo kar 53 HMP, ki so izhajale iz Slovenije.

Že dalj časa so salezijanci prosili predstojnice, da bi tudi v Slovenijo razširile svoje delovno področje za vzgojo ženske mladine. Končno so na prošnjo salezijskega inšpektorja, g. Franca Wallanda, leta 1936 poslale štiri slovenske redovnice (s. Alojzija Domajnko, s. Marija Lazar, s. Jerica Repar in s. Marija Rak), da so ustanovile prvo skupnost HMP v Sloveniji. To je bil precej nenavaden način za začetek v novi državi: ne tuje misijonarke, pač pa domači poklici, ki so zoreli in se vzgajali v prvotnem okolju redovne ustanove.

Ko so prišle 16. oktobra 1936 v Ljubljano, so jih sprejeli salezijanci v njihovem zavodu na Rakovniku. 16. novembra istega leta so se nastanile na drugem koncu Ljubljane, na Selu, v salezijskem prevzgojnem zavodu. Takoj so začele z nedeljskim in vsakodnevnim oratorijem za deklice ter poleg tega opravljale svoje redno delo v kuhinji in pralnici za salezijance in fante. Po dveh tednih je bilo v oratoriju že več kot 50 deklic.³

24. maja 1938 so sestre kupile hišo v drugem delu Ljubljane, na Karlovški cesti, in 24. avgusta tam odprle drugo skupnost. Težave niso bile majhne, vendar so takoj začele z internatom za študentke, oratorij, otroški vrtec, privatno poučevanje in pošolsko varstvo. Dejavnosti so uspešno potekale in zaradi njihovega poslanstva v dobro tistih mladih, ki so bili iz revnejših družin, so jih cenile tudi predstavniki oblasti. Majhno število je hitro raslo in prišlo do 45 deklet v internatu, 130 oratorijank in več kot 40 otrok v otroškem vrtcu.⁴

³ Prim. *Cronaca della casa di Ljubljana Selo*, od 15. 10. 1936 do 31. 12. 1939. Pričevanje s. Matilde KNEZ.

⁴ Prim. *Cronaca della Casa di Ljubljana Prule*, Karlovška, 1938–1940.

Medtem pa so cveteli novi poklici za HMP. Po vzgojnem obdobju v Italiji so jih predstojnice pošiljale nazaj v domovino. Že leta 1939 jih je 11 z veliko go-rečnostjo delovalo v dveh skupnostih.

Oktober 1940 se jih je pet preselilo iz Slovenije na Hrvaško, kjer so v Splitu odprle tretjo hišo. Delale so v kuhinji in garderobi salezijanskega zavoda za sirote in dijake. Slovenskih sester je bilo v tem času 18 v treh skupnostih.

5.1. *HMP med drugo svetovno vojno in po njej*

Z začetkom druge svetovne vojne, 6. aprila 1941, so se tudi za HMP začeli težki časi. Do leta 1943 so mesto Ljubljano okupirali Italijani, zato so HMP lahko nadaljevale s svojimi dejavnostmi. Še več, v hiši na Karlovški se je število otrok v otroškem vrtcu dvignilo do 60 in se je na tej točki zaradi pomanjkanja prostora ustalilo. Število študentk je prišlo do 50. Ker so bile tudi te zelo na tesnem, ni bilo možno ustreči vsem prošnjam. Zaradi revščine, v kateri so živele številne družine, je bilo precej deklet sprejetih zastonj. Ves čas vojne so HMP lahko svobodno izvajale svoje vzgojne dejavnosti.⁵

Z osvoboditvijo, 9. maja 1945, so prišli na oblast komunisti. Takoj so zaprli vse izhode iz mesta. Tudi pretok ljudi na podeželju je bil zaustavljen. Prepovedano je bilo kakršnokoli javno ali zasebno zborovanje, da bi tako preprečili vstajo. Takoj so bile uvedene živilske karte in obveznost osebne izkaznice, ki jo je bilo mogoče zahtevati kjerkoli. Za redovnike je bila obvezna fotografija z njihovo redovno obleko; leta 1949, ko je bil dokument obnovljen, pa so zahtevali fotografijo osebe v civilni obleki.⁶

Spremembo političnega sistema so ljudje, še bolj pa Cerkev in redovne skupnosti, boleče čutili. Oblast je po malem ukinjala dejavnosti redovnikov/ic, predvsem tistih, ki so se ukvarjali z vzgojo in izobraževanjem mladine.⁷ Veliko ljudi je moralo zbežati v tujino, da so si rešili življenje. Odšli so predvsem v Ameriko. Tudi HMP so se pripravljale, da bi zapustile svojo deželo, vendar pa se je predstojnica, s. Alojzija Domajnko, odločila, da ostanejo, dokler bo v domovini možno ohraniti salezijansko karizmo.⁸

⁵ Prim. *Cronaca della casa di Ljubljana Karlovska 22, 1940-1942. Cronaca della casa di Ljubljana Karlovska, 1943. Cronaca della casa di Ljubljana Casa Beata. M. Mazzarello, 1944. Cronaca della casa di Ljubljana Casa Beata. M. Mazzarello, 1945. Pagine di storia dal 1941 al 1957 scritte dalla Direttrice Sr. Luisa DOMAJNKO, Padova, Istituto M. A. – 2 luglio 1957, str. 1.*

⁶ Prim. *Cronistoria delle case della Jugoslavia dal 1941 al 1953* scritta da sr. Agnese ŠPUR FMA, Battaglia T., Noviziato M. A. – 15. X. 1954, str. 2.

⁷ Prim. Bogdan KOLAR: *Redovne skupnosti v času razcveta in komunističnega zatiranja. V: V prelomnih časih: rezultati mednarodne raziskave Aufbruch (1995–2000): Cerkev na Slovenskem v času komunizma in po njem. Ljubljana: Družina: Teološka fakulteta, 2001, str. 124.*

⁸ *Cronistoria delle case della Jugoslavia dal 1941 al 1953* scritta da sr. Agnese ŠPUR FMA, Battaglia T., Noviziato M. A. – 15. X. 1954. Michelina SECCO FMA, *Stabilità sulla roccia*, Roma, FMA 1991.

Pričevanje s. Matilde KNEZ e s. Marije A. SIMONČIČ.

Iz hiše na Selu v Ljubljani je oblast izselila salezijance. Ostala je dejavnost poboljševalnice, a je prešla pod državno upravo. Določen čas je šest HMP lahko ostalo in še naprej opravljalo službo v kuhinji, garderobi in pralnici. Dobile so delovno knjižico in zdravstveno izkaznico ter bile do pomladi leta 1946 redno plačane. Takrat pa so bile odpuščene z razlogom, da njihovo delo ni več potrebno. Sprejela jih je skupnost na Karlovški, čeprav tudi ta ni bila gotova, da bo dalj časa ostala v svoji hiši.⁹

S koncem šolskega leta, junija 1945, se je glede hiše na Karlovški cesti v Ljubljani začelo nadlegovanje. Učitelj laik iz hiše na Selu, ki so ga HMP dobro poznale, se je nekega dne predstavil ravnateljici ter izjavil, da je sedaj on ravnatelj dejavnosti in si jo hoče ogledati. Ravnateljica, s. Alojzija Domajnko, je najprej mislila, da je prišel trenutek ukinitve dejavnosti, vendar je takoj opozorila, da samovoljno ne more prepustiti dejavnosti drugim, saj je last Družbe s sedežem v Italiji. Tako je tega človeka uspela odsloviti. Še večkrat je prišel in poskušal doseči, da bi sestre zapustile hišo, vendar ni nikoli predložil uradnih dokumentov in je bil zato postopek odložen.

Jeseni 1946 je prišlo ducat srbskih oficirjev, ki so zahtevali prenočišče, ker so morali ostati v Ljubljani na izpopolnjevalnem tečaju. Sestre so zaradi pomanjkanja stanovanj v mestu morale privoliti. Za ves zimski čas so jim odstopile pritličje. V sobah so pustile križe in svete podobe, ki pa so jih zjutraj našle na tleh ali pa obrnjene k zidu. Sicer pa so bili oficirji zelo spoštljivi.

Istočasno je zahtevala stanovanje skupina vojakov, ki so jim sestre dale na razpolago dvorano, kjer je bila zanje pripravljena spalnica. Za vojake, ki so ostali v hiši kakšen teden, so morale tudi kuhati.

V tem času so se vrnile s počitnic gojenke, po sili razmer le kakšnih 10, vendar so lahko ostale vse leto. Sestre so lahko tudi ponovno odprle otroški vrtec – do pomladi – in za privatni pouk klavirja sprejele kakšnega učenca.

Iz hiše so šle sestre čim manj pogosto, saj so jim bili ljudje, posebno mladi, nenaklonjeni in so se včasih iz njih nesramno norčevali.

Z vedno bolj pogostimi hišnimi preiskavami se je nadaljevalo nadlegovanje komunistov, vendar pa so se jim prostori stanovanja sester zdeli majhni in neprimerni za njihove potrebe. Kljub vsemu pa so izjavljali, da je hiša za HMP prevelika, da tako vse pripada državi, saj privatna lastnina ni več obstajala. HMP niso popuščale, zato so jim komunisti ironično govorili, da bi morale biti kot redovnice bolj velikodušne v žrtvovanju. Vendar pa ni prišlo do nobenega zaključka.

Medtem ko so odšli oficirji, se je javila komunistka, ki jo je poslalo vodstvo nekega internata za vajenke (bilo jih je okrog 15), in zahtevala, da mora biti hiša pripravljena zanje. Izbrala je najprimernejše sobe: poleg pritličja je zahtevala tudi izselitev prvega nadstropja in prisilila sestre, da so ukinile tudi sobo otroškega vrtca. Največ zadrege je bilo čutiti zaradi kuhinje, saj so bile vse prisiljene kuhati skupaj na istem štedilniku, ker so imele vajenke svojo kuharico. Da ne bi vsto-

⁹ Michelina SECCO FMA, *Stabilita sulla roccia*, Roma, FMA 1991, str. 208.

pale v vse sobe hiše, sta se dve sestri ponudili, da bosta čistili sobe in prali. Obe sta bili za delo plačani.

V jeseni 1946 so sestre ponovno sprejele nekaj gojenk. Komunistične vajenke, ki jih je hujskala njihova »glavna«, so bile do njih neprijazne. Še več, odgovorna je začela javno pozivati s. Alojzijo Domajnko, da mora gojenke odposlati, saj ni več primerno, da dve tako nasprotujoči si dejavnosti obstajata skupaj. Še toliko bolj, ker je na pročelje hiše dala napis, ki je označeval novo dejavnost hiše. HMP so s strahom pričakovale pisni odlok. Neko noč je prišla policija za tako imenovano »hišno preiskavo« in zahtevala osebne izkaznice vseh gojenk. Za HMP se je vse izkazalo zakonito.¹⁰

V Splitu je januarja 1945 deški salezijanski zavod postal vojaška bolnica, fan-te pa so prevzeli komunisti. Avgusta istega leta so salezijanci prejeli pisni ukaz, da morajo zapustiti hišo, vendar so uspeli doseči preklic ukaza in so tako še ostali.

Poleti (od 6. junija do 1. julija) 1946 je s. Alojzija Domajnko lahko obiskala sestre, ki so delale v tej skupnosti. Od januarja 1947 pa se je začelo novo preganjanje skupnosti in 17. septembra so bile sestre dokončno odslovljene.

5.2. *Po letu 1946*

Salezijanski inšpektor je svetoval s. Domajnko, ki je bila odgovorna za HMP v Sloveniji, naj sestre razseli po različnih krajih ter jih pošlje na pomoč po župnijah, ki so jih upravljali salezijanci. Ta način je bil nevaren, saj bi oblast lahko mislila, da imajo HMP še drugje lastnino. Potrebno je bilo ohraniti tudi na zunaj videz, da je hiša na Karlovški cesti v Ljubljani njihov edini sedež. Salezijanski inšpektor je tako spomladi 1947 HMP odstopil njivo, kjer so sestre lahko sadile krompir, da bi tako oblasti dokazale, da se tudi one ukvarjajo z ročnim delom.¹¹

Župnik iz Veržeja je prosil kakšno HMP, da bi obdelovala veliko posestvo, od česar bi imele korist tudi sestre. S. Alojzija Domajnko je spomladi 1947 tja poslala dve sestri. Sočasno je tri sestre napotila v Sela na Hrvaškem na pomoč salezijanski župniji, ki je imela v lasti zemljišče in jih je brez težav lahko vzdrževala.¹²

Za praznik Marije Pomočnice leta 1947 so HMP sodelovale pri javni procesiji tako na Rakovniku kot v Veržeju in to je bila zadnja javna predstavitev, ki jim je bila dopuščena.

Oktober istega leta je s. Alojzija Domajnko s strani Vrhovne matere prejela uradno pismo, s katerim jo je le-ta pooblastila kot odgovorno s strani redovne

¹⁰ Prim. Michelina SECCO FMA, *Stabilita sulla roccia*, Roma, FMA 1991, str. 195–213. *Cronaca della casa Dekliški dom Karlovska 22, 1946.*

¹¹ *Cronistoria delle case della Jugoslavia dal 1941 al 1953* scritta da sr. Agnese ŠPUR FMA, Battaglia T., Noviziato M. A. – 15. X. 1954, str. 4–5.

¹² Prim. Prav tam, str. 6

ustanove za HMP v Jugoslaviji. Sestre je to prizadelo, saj se jim je zdelo, da jih je središče Družbe zaradi dogodkov osamilo.¹³

5.3. HMP izgnane in zapor S. Alojzije Domajnko

V hiši na Karlovški so bile komunistične gostje do redovnic zelo napete in so jih odkrito zasmehovale ter se iz njih norčevale. Jeseni 1947 sestre niso več mogle sprejeti gojenk. Delale so v garderobi pri salezijancih, skrbele za župnijsko perilo in delale na polju. Januarja 1948 so dobile ukaz, da morajo izprazniti edino nadstropje, ki je še ostalo sestram, z izgovorom, da bodo v jeseni povečali število vajenk. S. Alojzija Domajnko se je zatekla k odvetniku, da bi predložila uradno pritožbo, in je dosegla začasen odlog. Čez en mesec pa so dobile drugo odločbo, ki ni dopuščala pritožbe in jim je naložila dokončno izpraznitev hiše. HMP so zaprosile, da bi lahko odšle v Italijo, kjer je sedež njihove ustanove, vendar niso dobile dovoljenja. Preselili so jih v karmeličanski samostan v Ljubljani, kjer so jih redovnice sestrsko sprejele. Oktobra istega leta pa je bil razpuščen tudi karmeličanski samostan z opravičilom, da je stavbo potrebno porušiti, ker bodo razširili pokrajinsko cesto.

Medtem je s. Alojzija Domajnko, ki je predvidevala, kaj se bo zgodilo, s pomočjo salezijanskega inšpektorja iskala možnost, kako bi namestila sestre po tri in tri v različnih salezijanskih župnijah v Sloveniji in na Hrvaškem. Ko je prišlo do razpustitve Karmela, so se še tri HMP preselile na Reko (Hrvaška) v drugo salezijansko župnijo, dve v salezijansko inšpektorialno hišo v Ljubljani s skrbjo za kuhinjo in garderobo, nekatere so dobile zavetje pri domačih ali pri drugih družinah. Vse so morale odložiti redovno obleko.¹⁴

S. Alojzija Domajnko je sestre neprestano obiskovala in jih opogumljala, naj velikodušno živijo poklicanost tudi v težkih okoliščinah, v katerih so se znašle.

23. decembra 1948 je bila pogumna predstojnica prijeta in zaprta. Po podrobni preiskavi njene sobe so jo odpeljali v enega najbolj zloglasnih zaporov tistega časa, kjer je bila en teden v samici.

Podnevi je bila izpostavljena neprestanim zasliševanjem. Med drugim so ji očitali nezakonito dopisovanje, kot da bi bila povezana s protikomunistično narodno zvezo. Spraševali so jo o protikomunistični vzgoji, ki naj bi jo posredovala mladim v zavodu, in podobno. Po osmih dneh samice so jo predstavili v skupno celico in jo po enem mesecu izpustili. Prepovedano ji je bilo, da bi se oddaljila iz Ljubljane.¹⁵

¹³ Prim. Prav tam str. 6; Michelina SECCO FMA, *Stabilita ...*, str. 217.

¹⁴ Prim. *Cronistoria delle case della Jugoslavia ...*, str. 8.

¹⁵ Iz poročila, ki ga je napisala s. Alojzija, ko je leta 1957 prišla v Italijo. Prim. Pagine di storia dal 1941 al 1957... , str.1–5. Prim. Michelina SECCO, *Stabilita ...*, str. 223–229: »Obstajata dva kratka dokumenta o obdobju v zaporu. Prvi je z datumom 20. 1. 1949 izjava o podeljeni prostosti za Domajnko Alojzijo. Drug, z datumom 22. 2. 1949, poda razlog obtožbe: sodelovanje s sovražno organizacijo, ki je hotela zrušiti državno ureditev. Temeljila je na dejstvu, da je Domajnko Alojzija prejela pisma od oseb, ki so pobegnile v tujino. Po temeljitih zaslišanjih in preiskavah je bilo razjasnjeno, da so bila ta sporočila povsem osebnega značaja in zato, so zapisali, je bila izpuščena.«. SECCO, *Stabilita ...*, str. 227.

Ena izmed sester (s. Terezija Mencingar) ji je našla v Ljubljani stanovanje, s. Alojzija pa si je sama priskrbela tudi delo v neki tovarni na oddelku za statistiko.¹⁶

5.4. *S. Alojzija Domajnko ohranja HMP med seboj povezane*

S. Alojzija Domajnko in s. Terezija Mencingar, ki je tudi živela v Ljubljani, kjer je imela stanovanje in je bila kot bolničarka zaposlena v eni od bolnic, sta se dogovorili, da se bosta srečevali v javni menzi, kamor sta hodili na kosilo.¹⁷

Konec januarja 1949 so se morale sestre, ki so se zatele na Reko, od tam vrniti v Ljubljano. Sprejeli so jih sorodniki. Sestre, ki si niso mogle priskrbeti stanovanja in so živele pri sorodnikih v oddaljenih krajih, so se posebno v prazničnih dneh vračale, da so se srečale s s. Alojzijo in med seboj. Ravnatelj salezijanske inšpektorialne skupnosti, ki je vedel, da HMP nimajo prostora za srečevanje, jih je pogosto povabil na kosilo skupaj s sestrami, ki so delale za župnijo. Sestre, ki so bile pri sorodnikih, so si prizadevale, da bi našle stanovale in zaposlitev, saj so se bale nevarnosti za svoj poklic. Druga za drugo so si našle nastanitve v Ljubljani ali v Mariboru.

Leta 1949 je s. Marija Rak dobila sobo v Ljubljani na Gornjem trgu, ki je počasi postajala njihov kraj za srečevanja. Imenovala so jo svoj Betlehem.¹⁸

S. Alojzija Domajnko si je na vse načine prizadevala, da je srečevala, tolažila, opogumljala sestre tako preko pisem kot tudi s kakšnim obiskom. Še naprej pa je bila vsak teden klicana na mučna zaslišanja. Še dolgo potem ji je bilo težko opisovati dramatičen strah tistih časov. Po letu 1952 so bila zaslišanja redkejša, od časa do časa pa je bila še vedno klicana, kar je za njo pomenilo hud pretres. Leta 1953 ji je bila ob enem teh neprijetnih srečanj izrečena skoraj pohvala zaradi nje-ne skrbnosti do sosester in zato, ker o HMP ni bilo slišati nič graje vrednega.

Leta 1954 so lahko sestre pri salezijancih na Rakovniku v Ljubljani skupaj opravile duhovne vaje. Zbirale so se v kuhinji in med delom poslušale pridigo salezijanca, g. Antona Logarja. Čeprav so na Rakovnik prišle posamično v civilni obleki, so čutile, da so nadzirane. Nekega dne jih je med pridigo presenetil vdor policije, ki je navzoče zaslišala in jim ukazala, da se morajo raziti, saj je bilo prepovedano kakršno koli zbiranje. Ostali sta lahko le dve sestri, ki sta delali v kuhinji. Popoldne so se sestre, sicer s strahom, vrnile.¹⁹

5.5. *Obisk inšpektorice iz Italije leta '56 in oživitev na Hrvaškem leta '58*

30. aprila 1956 je prišla v Ljubljano inšpektorica iz Padove, mati Armellini, v civilu in s turističnim potnim listom. Po 15-ih letih se tako slovenske HMP

¹⁶ Prim. *Pagine di storia...*, str.5.

¹⁷ prim. Prav tam, str. 6

¹⁸ Prim. Prav tam, str. 6

¹⁹ Pričevanje s. Marije A. Simončič.

veselijo srečanja s predstojnico. M. Lini Armellini je bilo težko, ko je videla tako bedne pogoje, in je storila vse, kar je mogla, da bi sestre tolažila in bi lahko uživale v njeni vedri družbi. Bila je zelo zadovoljna zaradi njihove vztrajnosti, zvestobe in navezanosti na Družbo.²⁰

Oktober 1958 so HMP uspele na Reki na Hrvaškem kupiti hišo ter tam ponovno začeti s skupnim življenjem in nositi redovno obleko.²¹ Julija 1960 je bila ustanovljena druga skupnost v Lovranu pri Reki. Začeli so cveteti poklici. Ker niso dobile potnega lista, deklet ni bilo možno poslati v Italijo. Zato so se predstojnice odločile, naj hiša v Lovranu januarja 1961 postane noviciat.

Poleg skupnega življenja so HMP opravljale tudi nekaj apostolata in liturgične animacije. V župniji Lovran je ena poučevala verouk (s. Frančiška Škrbec), druga (s. Agneza Špur) pa je vodila župnijski mladinski pevski zbor in skrbela za župnijsko bogoslužje. Dekleta so rada prihajala in so se vsak dan zadrževala s sestrami. Prihajala so tudi dekleta, ki niso bila verna, saj so se čutila kot doma. Lahko rečemo, da je začel nastajati pravi vsakodnevni oratorij. Vse se je dogajalo v župnišču, možno pa je bilo tudi iti z dekleti na sprehod, ne da bi jih kdo nadziral. Še vedno pa je ostajala prepoved navzočnosti in poučevanja v javnih šolah.²²

5.6. Prebujanje v Sloveniji

V Sloveniji so bile v tem času še neprijazne razmere. Sestre še niso mogle javno živeti kot redovnice in v skupnostih, še manj pa na vzgojnem področju delovati kot salezijanke. Do vsega tega je prišlo počasi in to po letu 1968. Leta 1967 sta se prvi dve HMP naselili na Bledu, kjer sta dva zakonca Cerкви podarila svojo hišo in je ljubljanski nadškof, dr. Jožef Pogačnik, tja povabil HMP. Naslednjega leta je bila ustanovljena skupnost in sestre so takoj začele z župnijsko katehezo ter z duhovnimi vajami za dekleta. Tudi noviciat so takoj preselile iz Lovrana na Bled. Sestre pa so bile še vedno nadzirane in so morale vse delo opravljati zasebno: verouk v župnišču, duhovne vaje za dekleta pa v svojem domu. Potrebno je bilo še nekaj let, da so se lahko tudi v javnosti pokazale kot redovnice, nosile redovno obleko in nekoliko bolj svobodno delovale med mladino.²³

Za konec

Salezijanska karizma hčera Marije Pomočnice je v Sloveniji ostala živa kljub nenaklonjenim okoliščinam. Čeprav so sestre precej let živele izven skupnosti, so vse ostale zveste poklicu in so ponovno zaživele skupaj takoj, ko je bilo to

²⁰ Prim. *Prav tam* str. 7–8l. Michelina SECCO FMA, *Stabilita...* str. 248–250.

²¹ Prim. *Cronaca della casa di Rijeka, 1958.*

²² Prom. *Cronaca della casa di Lovran, 1960.* Pričevanje s. Marije A. SIMONČIČ.

²³ Prim. Frančiška ŠKRBEČ HMP, *Vrtnarica novega vrta.* Ljubljana, Družba Hčera Marije Pomočnice, 1986. Michelina SECCO FMA, *Stabilita...* str. 306–342. Pričevanje s. Marije A. SIMONČIČ.

možno. Vse enoglasno zatrjujejo, da je bilo to mogoče zaradi modrega materinskega vodstva s. Alojzije Domajnko. S. Alojzija je naredila vse, kar je bilo v njeni moči, da je na Slovenskem ohranjala karizmo živo, ne da bi zapustila domovino. Z materinsko skrbnostjo ni nehala obiskovati, opogumljati in podpirati sestre, ki so bile razkropljene v Sloveniji in na Hrvaškem.²⁴

Ko je bil leta 1969 odprt noviciat na Bledu, je s. Alojzija tako odgovorila na vprašanje, kako je lahko vzdržala: »Vse je možno, če zaupamo v Boga, v katerega moramo toliko bolj zaupati, kolikor manj možnosti je, da bi se zadeva lahko rešila s človeškimi sredstvi. Takrat je Gospod primoran, da jo razreši sam in jo razreši po Božje.«²⁵

Literatura:

- Bogdan KOLAR, *Redovne skupnosti v času razcveta in komunističnega zatiranja. V: V prelomnih časih: rezultati mednarodne raziskave Aufbruch (1995–2000): Cerkev na Slovenskem v času komunizma in po njem*. Ljubljana: Družina: Teološka fakulteta, 2001.
- Bogdan KOLAR, *Salezijanci, sto let na Slovenskem: 1901–2001*, Ljubljana, Salve 2001.
- Pagine di storia dal 1941 al 1957 scritte dalla Direttrice sr. Alojzija Domajnko, Padova, Istituto M.A. – 2 luglio 1957.
- Cronistoria delle case della Jugoslavia dal 1941 al 1953 scritta da sr. Agneza Špur. Battaglia T., Noviziato M. A. – 15. 10. 1954.
- Cronaca: Casa di Ljubljana Selo, od 15.10.1936 do 31.12.1939.
- Cronaca: Casa Split 1940 – 1947.
- Cronaca: Casa di Ljubljana Prule, Karlovška, 1938-1940.
- Cronaca: Casa di Ljubljana Prule, Karlovška, 1940-1942.
- Cronaca della casa di Ljubljana Karlovška, 1943.
- Cronaca della casa di Ljubljana Casa Beata. M. Mazzarello, 1944.
- Cronaca della casa di Ljubljana Casa Beata. M. Mazzarello, 1945.
- Cronaca: casa di Rijeka, 1958.
- Cronaca della casa di Lovran, 1960.
- Frančiška ŠKRBEČ, *Vrtnarica novega vrta*. Ljubljana, 1986.
- Michelina SECCO, *Stabilita sulla roccia, Sr. Luisa Domajnko*, FMA Roma, 1991.
- HMP v Jugoslaviji pred letom 1936 in HMP v Jugoslaviji med letoma 1936 in 1945, v inšpektorialnem arhivu HMP Slovenija, Ljubljana Rakovnik.
- Pričevanje s. Marije A. Simončič in s. Matilde Knez.

²⁴ Prim. Frančiška ŠKRBEČ HMP, *Vrtnarica ...* str. 46. Pričevanje s. Marije A. SIMONČIČ, s. Matilde KNEZ in drugih.

²⁵ Michelina SECCO FMA, *Stabilita ...* str. 318.